

Średniawa, Bronisław

"Neohumanism and the persistence of pure mathematics in Wilhelmian Germany", Leswis Pyenson, Philadelphia 1983 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 30/2, 404-405

1985

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Lewis Pyenson: *Neohumanism and the persistence of pure mathematics in Wilhelman Germany*. American Philosophical Society, Philadelphia 1983 136 ss.

Autor, profesor Uniwersytetu w Montrealu, badacz dziejów nauki w XIX i XX wieku, interesujący się szczególnie jej rozwojem w Niemczech w czasach panowania Wilhelma II (i jej ekspansją na inne kraje i kontynenty), przedstawia w recenzowanej książce dzieje reformy nauczania w szkołach średnich w Niemczech w XIX wieku i w początkach XX wieku, wskazując przy tym na ścisłe powiązanie nauczania w szkołach średnich ze studiami w szkołach wyższych. Czytelnika polskiego publikacja ta może zainteresować szczególnie z tego powodu, że w opisywanych przez autora latach znaczna część polskich terytoriów znajdowała się pod zaborem pruskim oraz pod zaborem austriackim, gdzie organizacja szkolnictwa była podobna do systemu oświaty w Niemczech. Poznańskie, Pomorze i Małopolska odziedziczyły w chwili odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 r. obowiązujące wówczas na tych ziemiach systemy szkolnictwa niemieckiego i austriackiego, które — oczywiście — wywarły wpływ na organizację szkolnictwa w dwudziestoleciu międzywojennym w Polsce.

Pyenson przedstawia w jedenastu rozdziałach swojej książki walkę toczącą się w XIX wieku i początkach XX wieku w szkolnictwie niemieckim pomiędzy silną tendencją, usiłującą utrzymać panujący wówczas „klasyczny” system nauczania w szkołach średnich, a prądami reformatorskimi. W XX stuleciu podstawą kształcenia w szkołach średnich, zwanych gimnazjami, była w Europie środkowej nauka łaciny i greki oraz oparcie kryteriów etycznych i estetycznych na wyidealizowanym obrazie starożytnej cywilizacji greckiej. Matematykę traktowano wyłącznie jako narzędzie przydatne do rozwijania zdolności myślenia, nauczając jej bez powiązania z fizyką i bez zastosowania jej do zjawisk realnego świata. Wstęp do uniwersytetów mieli jedynie absolwenci gimnazjów. Ten sposób kształcenia określa autor jako neohumanizm w powiązaniu z czystą matematyką.

Fizyka zaczęła wkraczać jako nauka doświadczalna do niemieckich gimnazjów w latach dwudziestych XIX wieku (i już wówczas zaczęto w niektórych gimnazjach organizować gabinety fizyczne). W związku z rozwojem nauk fizycznych i przyrodniczych część nauczycieli gimnazjalnych wystąpiła w latach czterdziestych z żądaniem przeprowadzenia reformy w szkolnictwie średnim. Nauczyciele ci domagali się zwiększenia roli nauk przyrodniczych w nauczaniu i prowadzili starania o przyznanie tworzonemu od 1839 r. średnim szkołom realnym (Realschulen i Realgimnasien) przynajmniej części tych uprawnień, jakie posiadały gimnazja. Szkoły realne, dzielące się na dwa typy, jeden z nauczaniem łaciny (bez greki) i drugi z nauczaniem języków nowożytnych, spełniały ważną rolę w okresie szybkiej industrializacji Niemiec. Nauczyciele szkół realnych, walczący o równouprawienie z programem nauczania gimnazjów, spotkali się z poparciem niektórych profesorów szkół wyższych jak np. chemik Kekule oraz fizyk i filozof Mach, postulujący też reformę nauczania w gimnazjach, polegającą na zmniejszeniu liczby godzin nauki języków klasycznych i powiększeniu zakresu nauczania fizyki i nauk przyrodniczych. Spór pomiędzy nauczycielami przedmiotów klasycznych i przyrodniczych narastał, osiągając duże natężenie w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XIX wieku.

Do zwolenników umiarkowanej reformy, polegającej na pozostawieniu w gimnazjach języków klasycznych w zmniejszonym zakresie i na ściślejszym powiązaniu matematyki i fizyki (a więc na zmianie sposobu nauczania matematyki), przyłączył się jeden z największych geometrów XIX wieku — Feliks Klein. Energetyczna działalność Kleina i zwolenników unowocześnienia nauczania doprowadziła

w ostatnich latach XIX wieku i pierwszych latach XX wieku do podjętej przez rząd pruski reformy szkolnictwa wyższego i średniego. Jednym z wyników tej reformy było utworzenie w Niemczech nowych politechnik i przyznanie politechnikom prawa nadawania stopnia doktora, co podwyższyło, oczywiście, status szkół realnych. Jednak pomimo przeprowadzenia reformy jeszcze przez kilka lat trwały ostre spory pomiędzy zwolennikami nauczania czystej matematyki a zwolennikami powiązania jej z fizyką i naukami przyrodniczymi.

Naszukowany tutaj, z konieczności w sposób zwięzły i bardzo uproszczony, przebieg trwającego przez kilkadziesiąt lat sporu pomiędzy zwolennikami nauczania klasycznego a zwolennikami reformy w Niemczech przedstawia Lewis Pyenson szczegółowo i zajmująco. Książka powinna zainteresować zarówno specjalistów, zajmujących się historią nauczania, a zwłaszcza nauczania matematyki, jak i socjologów śledzących ewolucję procesów przystosowywania nauczania do zmieniających się warunków życia w społeczeństwach współczesnych.

Bronisław Średniawa
(Kraków)

Uniwersytet Poznański, Wydział Lekarski i Oddział Farmaceutyczny. Bibliografia publikacji, materiały biograficzne: 1919—1939. (Opracował zespół pracowników Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu pod redakcją Krystyny Karwowskiej). T. 1—3 Poznań 1979 660 ss., ilustr. (maszynopis powielony).

Publikacja ta należy do serii wydawnictw ogłoszonych w sześćdziesiątą rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości.

Praca niniejsza powstała ze względu na potrzebę dostarczenia materiałów dokumentacyjnych do opracowywania monografii poświęconych życiu i działalności naukowej profesorów poznańskich, dziejów placówek lekarskich i farmaceutycznych poznańskiej uczelni, a także do artykułów okolicznościowych z okazji rocznic i różnych uroczystości. Podjęli ją pracownicy Biblioteki Akademii Medycznej w Poznaniu. Anonimowym współautorem jest Witold Głowacki, który udostępnił zespołowi autorskiemu opracowane przez siebie materiały bibliograficzne z historii farmacji.

Pracownicy Biblioteki już wcześniej wnieśli swój wkład do dziejów medycyny poznańskiej. Mianowicie w latach 1970—1972 ogłosili dwuczęściową *Bibliografię zawartości poznańskich wydawnictw medycznych okresu międzywojennego 1919—1939*. Bibliografia ta obejmowała m.in. prace ogłoszone w „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”.

Recenzowana publikacja składa się z zagajenia (*Wstęp* Krystyny Karwowskiej i *Przedmowa* Bożeny Bujalowskiej), zasadniczej części biograficzno-bibliograficznej oraz materiałów informacyjnych.

Część biograficzno-bibliograficzna została podzielona na jednostki organizacyjne: Wydział Lekarski na Zakłady i Kliniki, a Oddział Farmaceutyczny na 5 Zakładów. Należy tu przypomnieć, że niektóre z tych placówek były pionierskie. Zakład Chemii Fizjologicznej (Stefana Tytusa Dąbrowskiego), Zakład Radiologii Lekarskiej (Karola Mayera), Studium Wychowania Fizycznego (Eugeniusza Piaseckiego) i Klinika Ortopedyczna (Ireneusza Wierzejewskiego i Stefana Raszei) były pierwszymi w Polsce placówkami z tych specjalności, natomiast Zakład Fizyki Lekarskiej (Stanisława Kalandyka) był jedynym tego rodzaju zakładem w Polsce.

W ramach każdej jednostki zostały wydzielone 2 części: biograficzna i bibliograficzna. W pierwszej znajdują się fotografie i krótkie dane biograficzne o kie-